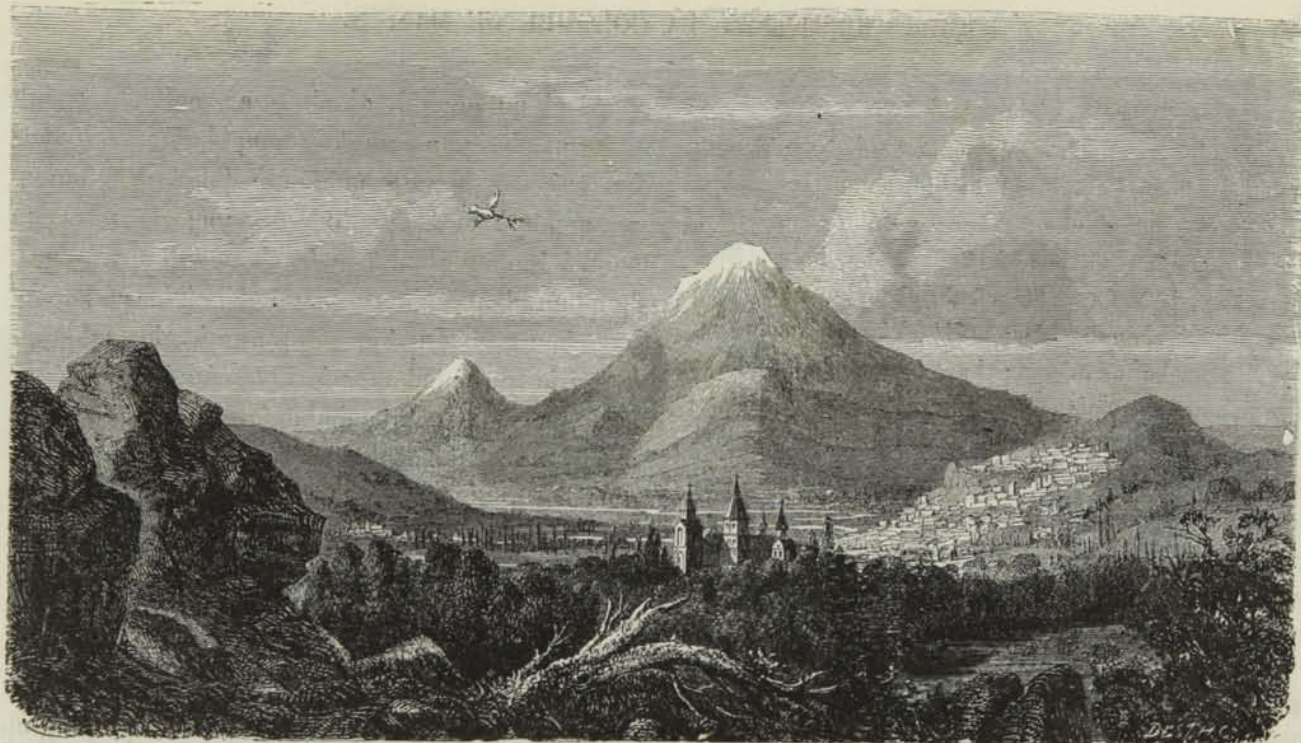

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ա Ի Ե Տ Ա Բ Ե Ր Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ ԱԻԵՏԻՍ ԱՂԱ.

Մօտերս Փարիզու Հայկազեան ազգային Վարժարանեն ելած աշակերտաց ոմանց պատճառաւ նորէն սկսան ոմանք ազգերնիս մեղադրել իբրեւ անուսումն եւ կարգերու կանոններու ու դպրոցական կենաց անհմուտ : Մեք այս մեղադրութիւնը մեկ քանի ծնողաց վրայ իրաւացի գտնանք եւ ալ, չենք կրնար նաեւ ընդհանուր ազգին վրայ բեռնաւորել գայն. վասն զի չենք կրնար ըսել թէ ազգերնուս մեջ ամեն ծնողք նոյնպէս անուսումն են որ դպրոցական կենաց ինչ ըլլալը չեն գիտեր, եւ ոչ նոյնպէս դիւրահաւան՝ ամեն չսածներնուն առանց հասուն քննութեան եւ դատաստանի մեկէն հատտան ու ըստ այնմ ալ գրեն ու գործեն, որով եւ շատ անգամ իրենց այս դիւրահաւանութեանը զոն ընեն նաեւ իրենց

որդւոցը ապագայ բախտն ու երջանկութիւնը : Իհաստատութիւն մեր ըսածին զնենք հոս Մեծապատիւ եւ Ազգասէր Պարտիզպանեան Աւետիս Աղային առ իւր որդին գրած նամակը, յորում կըտեսնեն մեր եւրոպագէտ ընթերցողք թէ ինչպէս կարգաւորեալ դպրոցի մը մեջ ուսմունք սովորած ու դաստիարակուած եւրոպացի հօր մը նման որդւոյն նամակին պատասխան կուտայ, եւ անոր ընդունայն փափաքն ու տարածամ կարօտը ջրելով կըյորդորէ որ, այն անօգուտ բաներու անցուցած ժամանակը բարի վարուց եւ ուսման գովելի ջանքը կրկնապատկելու անցընէ. վասն զի անով միայն կարող է իր եւ ծնողացը բարօրութեանն ու երջանկութեանը պատճառ ըլլալ :

« Ուսումնասիր որդեակ իմ,

« Յունիս 2 ամսարուով գրած նամակդ ընկալայ ուրախութեամբ սրտի, որուն ակնկառոյց կըսպասեի, եւ անոր յապաղման պատճառը ոչ քէ ծուլութիւնը, հապաւ անձնական զբաղմունքներդ էն էդեր. նոյն գրութեամբ կը ծանուցանեիր նաեւ քէ խրկուած Ֆեսերը եւ այն գրքերը որոնց պէտք ունեիր՝ ձեռքդ հասեր էն:

« Մեծապէս զարմացայ երբ կարդացի նամակիդ մէջ քէ օգոստոս ամսուն ունենայիր նանգատեան ժամանակը Կոստանդնուպոլիս գալ անցընելու կը փափարիս. այս բանը ամեն նկատմամբ բոլորովին անյարմար անպատշաճ էրեւցաւ ինծի, ինչպէս նաեւ ուրիշներուն. աղէկ կըլլայ որ այս տարուան վարացան ալ Փարիզի մէջ ընես, բան անառաջնորդ եւ րէրէս վտանգաւոր ճանապարհորդութեան մը ձեռնամուխ ըլլալով ատկէ մինչեւ հոս զաս ու նորէն էտ դառնալու ստիպուիս. դարձեալ կըսեմ, սիրելի որդեակ իմ, որ այս աշխատութեանը յանձնառու ըլլալուդ տեղը, աւելի լաւ կըլլայ ստանկ աւելորդ ու անօգուտ բան ջմտածելով՝ ուսման եւ բարի վարուց գովելի ջանքը կրկնապատիկ աւելցընես, մեր ու բոլոր արտաքինացի ու երջանկութեանդ պատճառ ըլլաւ:

« Այսու իրաւացի ակնկալութեամբ սպասելով այն գերերջանիկ եւ նուիրական վայրկեանին ուր կարենամ զքեզ նորէն տեսնելու ուսմամբ եւ գիտութեամբ զարգարեալ, մնամ միշտ

Հայր քո,

ՍԵԵՏԻՍ ՊԵՏԻՉՊԵՆՆԵՆ

« Ինքիւստար, 10 յունիս 1857: »

Ուրախութեամբ սրտի կարդացինք մեք այս նամակը, գովեցինք զորոյն եւ երանի տուինք մեր աշակերտին որ այսպիսի խելացի հօր մը զաւակ եղեր է, որ ըստ տեղւոյն գիտե գորդին սիրել, անոր օգտին համար բանի չխնայել, եւ ըստ տեղւոյն դարձեալ զինքը խրատել, գէշ խորհուրդներէ՝ անպատշաճ ու վնասակար փափաքներէն հեռացընել, եւ փոխանակ անդադար կարօտագին սիրոյ գրեթով անոր սիրտն աշխատանքի պաղեցընելու եւ մտաց աջուրները հայրենեաց ու անոր գուարճութեանցը դարձընել տալու,

« Կըսպասեմ, կըսէ, այն գերերջանիկ ու նուիրական վայրկեանին որ կարենամ նորէն զքեզ տեսնելու. » բայց երբ. — « Երբոր ուսմամբ եւ գիտութեամբ զարգարուիս. » որով յայտնի կիմացընէ քէ առանց ասոնց՝ զքեզ տեսնել չեմ ուզեր. եւ սակայն իր մէկ հատիկ որդին եւ աջքին լոյսն է. վրան ինչ մեծ սէր եւ գուր ունենալը անձամբ ալ տեսեր ու հասկըցեր եմք...

Արդ կարելի չէ որ որդի մը այսպիսի նամակ առնու հօրմէն եւ անուսումնասէր, ծոյլ, անհոգ, անառակ եւ անկանոնապաճ ըլլայ: Բազմամեայ

փորձով ալ յայտնի գիտեմք որ ամենէն աւելի փութաշան, յառաջադեմ, բարեկարգ եւ կանոնապաճ աշակերտք այսպիսի խելացի ծնողաց զաւակներն են. այսպիսի ծնողաց որ որդւոցը օգտին համար գիտեն բանի մը տարի սրտերնուն հրաժառ սէրը չափաւորել, որպէս զի ետքը անոնց երջանկութեամբը երջանիկ ըլլան. եւ անխորհուրդ եւ զահալեմ որոշմունքներնուն ու գործերնուն վրայ ոմանց պէս փոխանակ գղջալու՝ իրենք ուրախանան, եւ ուրիշներէն արժանաւոր գովութիւններ ընդունին:

Ասով այս ալ միանգամայն կիներան ընթերցողք որ ազգային վարժարանիս մէջ կատարեալ ազատութիւն ունին աշակերտք ուզած բաներին համարձակ իրենց ծնողացը գրելու իմացընելու: Տարակոյս չկայ որ աշակերտաց այս ազատութիւնը շատ լաւ է ու անփտանգ այնպիսի ծնողաց համար, որ գիտեն իրենց դեռահասակ որդւոցը տնաս խելքովը չկառավարուիլ չգործել, եւ անոնց գրած ամեն փուճումով խենթումներ տղայական բաներուն ականջ չկախել. բայց եւ վնասակար եւ շատ վնասակար ու վտանգաւոր այն աշակերտաց համար, որոց ծնողքը կարծես քէ որդւոց քովերէն հեռանալովը անոնց սակաւամեայ տարիքն ու անփորձ, անասնձ, անկիրք, ազատասէր հասակը մոռնալով՝ խօսքերնին պատգամի տեղ կառնեն, անոնց ամեն կամքը կրկատարեն ի վնաս նոցա, ի վիշտս անձանց եւ ի գեղջ անդարմանելի...: Իրաւ է որ շուտով աջքերնին կըբացուի, ինչպէս որ դժբաղդաբար շատերուն վրայ մօտերս փորձեցինք, ճշմարտութիւնը կըտեսնեն կիմանան, վասն զի անկարելի է ճշմարտութիւնը երկար ժամանակ բանձրամած քողերու տակ ծածկել, բայց բանը բանէն անցնելէն յետոյ, տղայն Փարիզէն դառնալով Պոլսոյ փողոցները, գեղերը կամ ուրիշ գուարճութեանց տեղերը չափելու սկսելէն յետոյ, երբոր նորէն առջինին պէս սկսի պատուական ու անգին ժամանակը փոխանակ ուսման՝ գիտութեանց եւ բարի վարուց անցընելու, գեղէ գեղ պտըտելու, նաւակներով գուարճանալու, քի քաշելու, ձի հեծնալու, ձկնորսութեան վարժելու... անցընէ:

Եւ այս է անա ազգերնուս ուսմանց եւ կրթութեան ունեցած ընդհանուր մեծ եռանդեանը համեմատ հսկայաքայլ առաջ չերբալուս պատճառը... Անոր համար պատուաւոր եւ գիտնական ազգայնոց մէջէն եղան ոմանք որ մեզի ըսին քէ նախ պէտք է ծնողքը կրթէք, հասկըցընէք անոնց

որ առանց նեղութեան եւ աշխատանքի ու կամքերնին կոտորելու կարելի չէ որ տղաքնին կրթութիւն մարդ ըլլան :

Մեր այս գիտուն ու բարեկիրք ազգայնոց ըսածին որչափ իրաւացի ըլլալուն փորձն այսօրերս առինք, եւ հասկըցանք քե հրչափ դիւրութիւն ու օգնութիւն է եղեր դաստիարակի մը ուսեալ ու բարեկիրք ծնողաց որդիքը կրթել ու դաստիարակելը: — Գիտեն ազգայինք որ Հայկազեան Վարժարանիս մէջ ունիմք նաեւ օտարազգի գաղղիացի աշակերտներ. ասոնց ամենէն վառվրոտն տաքցուիւր տեսնելով որ իր Հայ աշակերտակցաց շատերն ըրած անկարգութեանց կամ ծուլութեանցը պատճառաւ պատժուելուն պէս՝ ծածուկ նամակներով իրենց տոգոհութիւնը ծնողացը կը յայտնեն, եւ անոնք մէկէն կը հաւատան, եւ վարժարանէն հանելու համար դրկած հրամաննին քղբատարի ձեռքով հաղորդելն ալ բաւական շուտ ջնեպելով՝ ելեկտրականութեան հրաշալի արագութեանը կապաւինին ու հեռագրով կիմացընեն որ լուրը հասնելուն պէս իսկոյն տղաքնին ճամբայ հանուին դէպ ի Պօլիս, իբրեւ քե մահուան վտանքի մէջ ըլլային. որով եւ նոյն օրը վարժարանէն կելլեն նոյն տղայք ու բոլոր դպրոցական անախորժ կեանքէն կազատին. մեր քերելամիտ գաղղիացին միտքը կը դնէ որ ինքն ալ անոնց ճամբան բռնէ, եւ հարկաւ մէկ երկու՝ երրորդին ծնողքը գինքն ալ կը հանեն ու արձակ համարձակ կը բողոյն որ Փարիզու մէջ ուզածն ընէ:

Բայց խեղճ պատանին այս չար օրինակին հետեւելու համար ըրած առաջադրութեան ժամանակը ջմաածեր որ իր եւ անոնց ծնողացը մէջ շատ տարբերութիւն կայ. անոնք կրնան իրենց անուսումն ծնողքը խաբել, բայց իրեն անկարելի էր իւր ծնողաց միտքը մոլորցընել՝ զիս կը պատժեն, կերակուր չեն տար, եւ կամ ես հոս բան չեմ սովորիւր ըսելով. վասն զի քաջ գիտեր քե եւրոպայի մէջ ծնողք մինչեւ որ մէկուն վրայ կատարեալ համարումն ու վստահութիւն չունենան, իրենց որդւոցը դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնը, որով եւ ապագայ երջանկութիւնն ու բախտը, անոր ձեռքը չեն յանձնէր. յանձնելէն ետքն ալ անոր խօսքը միայն կը կատարեն, եւ որդւոցը՝ ոչ երբեք, գիտնալով որ զեռ այն տղան չէ ծնած որուն դպրոցական կանոնաւոր եւ ուսումնական տաժանելի կեանքը ընտանեացը մէջ անցուցած հանգիստ, անաշխատ ու գուարճալի կեանքէն լաւ երեւնայ, մանաւանդ քե որ ծնողքն

ալ հարուստ բարեկեցիկ ըլլան: Եւ երկրորդ, չեն կրնար հաւատալ որ վարժարանի մը մէջ ուր տասներջորս տասներինգ բանիբուն վարժապետք կը դասախօսեն, տղաքնին բան չսովորին, տգետ մնան, բայց երէ իրենք ծոյլ անախտան ըլլան:

Արդ մեր այս գաղղիացի աշակերտն առանց այս բաներս մտածելու կը սկսի ամենայն կերպով ծնողացը հասկըցընել որ դպրոցէն կուգէ ելլել. եւ երբոր կրնայի որ անոնք կամքը կատարելիք չունին, ինքզինքը ծուլութեան ու անկարգութեան կուտայ, որպէս զի վարժարանիս տեսուչքը տոնալուին գինքը կամայ եւ ակամայ դուրս ընելու: Այս մտածած հնարքն ալ չյաջողեցաւ, խեղճն անոր մէջն ալ խաբուեցաւ: Վարժարանին տեսուչները փոխանակ գինքը վարժարանէն վորնտելու՝ բռնած ճամբան հօրը իմացուցին. եւ նոյն իրիկունը հետեւեալ նամակն ընդունեցաւ ստանալ պատանին մօրմէն ու հօրմէն.

« Փարիզ, 19 յունիսի 1857.

« Դերապատիւ Գալթայեան վարդապետը վարժարանին մէջ քու ինչպէս վարուիլդ մեզի ծանոյց: Հայրդ եւ ես շատ զբաղած ըլլալով՝ չենք կրնար անդադար քու վրադ հոգ մտմտութք ընել. ուստ: կաղաչենք Դ. Գալթայեան վարդապետին որ մինչեւ որ վարժարանէն ելլես՝ զքեզ բանտի մէջ պահէ:

« Դպրոցէն ելլալ կը բաղձաս, խնդիրքդ կը կատարենք:

« Այս շաբթուս վերջերը բանտարգելոց կառք մը պիտի գայ, զքեզ առնէ տանի Սէն Տընիի արգելանոցը՝ որ քեզի պէս դժուարատանճ բնաւորութիւն ունեցողները սանձելու համար հիմնուած է:

« Հոն մէկ տարի պիտի կենաս եւ ազգականներդ մարդ պիտի չտեսնես. քերես մէկ տարիէն կը հասկընաս քե տղայք իրենց ծնողացն ու դաստիարակացը ինչ պարտքեր ունին...

« Այսպիսի տղայութիւն անցընելովդ չեմ կարծեր որ դուն կարենաս պատուաւոր մարդ մը ըլլալ: Երանի քե օր մը անուանդ ալ անպատուութիւն չբերես:

« Այս է իմ փափաքս:

« Մայր քո

»

Որպէս զի տղան չկարծէ քե մայրը գինքը վախցընելու համար ինքն իր քովէն գրած է, եւ հայրը անոր կամակից չէ, հայրն ալ նամակին ետեւը հետեւեալ կարճ՝ բայց ազդու խօսքերն իւր ձեռքը աւելցուցեր էր.

« Մայրդ իմ յորդորելովս քեզի նամակ գրեց, եւ իրարու հետ խորհրդակցելով մէջի որոշմունքն ըրինք: Շաբաթ օրը պիտի երբամ քու Ուսումնապետիդ հետ

խօսիմ, զոր դուռն պետք էր պատուել ու մեծարել էս խօսքեն երբեք դուրս չեյել, որովհետեւ անիկայ իմ փոխանորդս է. անա իրեն նորեն իշխանութիւն կուտամ որ զքեզ կարգի կանոնի բերելու համար ամեն հնարք ի գործ դնե, պետք ըլլայ նե բռնութիւն ալ բանեցընե :

« Հայր բո »

« Յ. Գ. — Նայե որ մինչեւ երկուշաբթի ըրած չարութիւններդ չաւելնան, վասն զի այն ատենը զքեզ սանձելու համար պետք եղածը ես վրաս կառնում : »

Հօրը կամաց անյողդողդ հաստատութիւնը միտք բերելով, նամակը կարդաց չկարդաց սարսափեցաւ անխորհուրդ պատանին, կայծակեղարնուածի պէս երկար ատեն անշարժ եւ անբարբառ մնաց. քիչ մը խելքը գլուխն որ եկաւ՝ խաբուիլը հասկըցաւ. մտածեց նաեւ՝ որ մինչեւ այն ժամանակ չէր ուզեր մտածել, թէ իր ու աշակերտակցացը հօրերուն ու մօրերուն շատին մէջ ինչ մեծ տարբերութիւն կար... սկսաւ չորս դիէն օգնութիւն փնտռել, հօրը արդար ցասումը իջեցընելու, զգաստութեան տունը երթալու խայտառակութենէն ազատելու ճար մը խնդրել : Շուտ մը նստաւ զոջման նամակ գրեց հօրը, գնաց բոլոր սրդողցուցած վարպետներէն բողութիւն առաւ. բազմահայց աղաչանքին, բափած խեղճութեանն ու բռնած միջնորդներուն խնդրուածոցը չկրցաւ դիմանալ նաեւ Ուսումնապետը, ինքն ալ նամակին ետեւը երկու տող աւելցուց խնդրելով ծնողացմէ որ այս վերջին անգամն ալ իրեն ներուի : Եւ այս է նամակին օրինակը.

« Սիրելի Ծնողք իմ,

« Իմ անարժան վարուցս վրայ տեղեկութիւն առիք եւ վերջի աստիճանի նեղացար : Գիտեմ թէ շատ մեծ վիշտ էր ձեզի լսել թէ ձեր որդին իր մեծերուն հետ այնպիսի անվայել կերպով կը վարուի :

« Երբոր ձեր դրկած նամակն առի, տակն ու վրայ եղայ. իրացընե կիմանամ թէ շատ գեշ բան քրի Գ. Ամբրոսիոս վարդապետին դէմ այնպէս սաստիկ մեղանշելովս՝ որ ինծի համար հայր մըն է եւ պաշտպան : Կիմանամ հիմա ինչ խեղճ վիճակի մէջ զըտնուիլս. եւ իրացընե երեւ տիպեալ էր ձեր ըսածին պէս հետս վարուիլ, իմ կեանքս ինծի համար լմնցած է ասկէ վերջը քանզի ապագայ ժամանակին անպատիւ մարդ մը կը ըլլամ : Բայց աւելի ասոր վրայ եւ սրտիս ցաւը, որ իմ պատճառաւս դուրս ալ անպատուութիւն պիտի կրէք : Արժանի չեմ աշխարհիս մէջ երեսնալու, սիրելի ծնողք իմ. ներողամիտ եղէք ուրեմն ինծի, խղճացէք որդւոյ մը վրայ որ ձեզի հետ անարժան կերպով վարուեցաւ. այս անգամ ալ զինքը իր ընտանեաց մէջէն

մի վաճառք, որ իրեն այնչափ սիրելի է : Սիրելի ծնողք իմ, գրացէք վրաս, կաղաչեմ կը պաղատիմ երեսն մի ձգէք զիս. ասկէ վերջը իմ աշխատութեամբս ու բարի վարքովս կուգեմ ձեզի ցուցընել թէ զձեզ գոհ ընել կը ցանկամ, այնպէս որ վրաս միշտ գովեստներ լսէք. հիմա մեկէն Գ. Ամբրոսիոս վարդապետին կերպամ ներումն կը խնդրեմ զինքը այնպէս սաստիկ վշտացընելուս : Սիրելի ծնողք իմ, ողորմեցէք ինծի այս անգամ, երեսի վրայ մի բողոք զիս. վասն զի երեւ մտքերնիդ դրածը կատարէք, բանս լմնցած է, եւ աշխարհիս մէջ երեսնալու անարժան :

« Ողջ լեռուք, ծնողքդ իմ սիրեցեալք. չեմ համարձակիր ձեզմէ համբոյր մը խնդրել, որովհետեւ արժանի չեմ :

« Անձնանուէր որդի Զեք

Աշակերտ հայկազնեան ազգային վարժարանի

« Փարիզ, 19 յունիս 1857 : »

Չղջացեալ որդւոյն սրտաբուղիս գիրն որ կը կարդայ հայրը՝ բարկութիւնը կիջնայ, մանաւանդ երբոր ետեւը կը տեսնե նաեւ Ուսումնապետին յաւելուածն, յորում վկայելով թէ զոջումը սրտանց է, « Ես ներեցի. կըսէք, կը խնդրեմ որ դուք ալ այս անգամ իրեն ներէք իբրեւ յետին փորձ : »

Կը հաւանի Հայրն որ զինքը զգաստութեան տունը տանելով չխայտառակէ, բայց մինչեւ հանգրստեան ժամանակը չուզէր ստահակ որդւոյն երեսը տեսնել, մինչեւ որ վարուց ուղղութեամբն եւ ուսմանց մէջ ըրած յառաջադիմութեամբը անոր արժանի ըլլայ. ըստ այսմ.

« Փարիզ, 24 յունիս 1857 .

« Մտքես անգամ չէր անցներ որ զաւկընէրես մեկը այն աստիճան զիս պիտի վշտացընէր՝ մոռնալով այն բարեմայելուց վարմունքն որ ես իրենց սովորեցուցել եմ. անոնցմէ մեկը իր Ուսումնապետին դէմ պիտի ելլէր, որ է իմ ամեն բանի մէջ փոխանորդս, որ զինքը կրթելու եւ պատուաւոր անձ մը ընելու տաժանելի պաշտօնը յանձն առած է սիրով : Երեւ վշտացեալը չըլլար ինծի զանգատ գրողը, չէի կրնար այսպիսի բանի մը հաւատալ : Սիրտս սաստիկ վիրաւորուած է, եւ երբոր ապագայն կը մտածեմ, կը սարսափիմ : Ի՞նչ պիտի ըլլայ օր մը այն տղան որ իւր պարտքերը մոռնալով՝ ինչպէս որ դուռն քրի, իր հօրը դէմ ելաւ... : Անպիտան որդի մը պիտի ըլլայ եւ գեշ բաղաբացի, վասն զի իրեն համար իշխանութիւն, օրէնք չկայ. մտածեցի թէ խստիւ եւ անմիջապէս ասոնց առջեւն առնելու եւ, եւ անոր համար ամեն բան կարգի դրէր էի. առժամանակեալ ու խիստ բանտարգելութիւն մը այսպիսի անհնազանդութեան պատիժը պիտի ըլլար : Վաղը երկուշաբթի օրը հաստատ միտքս դրածս պիտի

կատարեի, մեյմալ քեզմէ նամակ մը առի, որուն մէջ քու ներողամիտ Ուսումնապետդ ալ քանի մը խօսք գրէր էր : Այն նամակին մէջ սխալմունքդ ճանչնալով՝ բողոքիւն կը խնդրէիր. բայց խօսքէ զատ պէտք է որ բարի վարք ու աշխատասիրութեան բարի վկայութիւն ունենաս, մանաւանդ պէտք է որ հլու հնազանդ եւ կանոնապահ ըլլաս. որպէս զի կարենամ մոռնալ այնպիսի բան մը՝ զոր յաւիտեան պէտք չէի տեսնել, այսինքն որդւոցս մէջէն մէկուն ապստամբութիւնը :

« Քու ներողամիտ տեսչիդ յորդորանօրը պիտի սպասեմ որ ըրած խոստմունքներդ պահես. եւ այն ատեն կուգեմ գրեզ տեսնել երբոր արժանի ըլլաս բողոքեան, զոր քու վշտացուցած պատուաւոր անձին բարեկամութեան համար կուտամ : Ուրեմն ջանա որ իրեն պատճառած ցաւդ մոռցնել տաս, եւ նայի որ օգտակար մարդ մը ըլլաս նախ քեզի, յետոյ այլոց :

« Մինչեւ հանգստեան օրերը տուն պիտի չգաս. ջանք ըրէ որ այս ատենուանս մէջ կարենաս մեզի մոռցնել տալ ըրածներդ :

« Խոստմունքներուդ կատարմանը կըսպասեմ, եւ այս յուսով մնամ

« Հայր քո
»

Ըսելու հարկ չկայ, ընթերցողք ինքնին կրճակաբերեն քեմօրմէն ու հօրմէն այսպիսի բոլոր առնող որդին պէտք է որ ուզէ չուզէ բոնած ծուռ ճամբան փոխէ, վարքը շտկէ, ուսման վրայ սեր ձգէ եւ ծնողացը փափաքը կատարելով՝ անոնց աջքը մտնելու ջանայ : Եւ յիրաւի, այն օրէն ի վեր ամիսի չափ կըլլայ, օր մը դեռ վրան տոգոհութիւն չլսուեցաւ. տարիէն աւելի է որ վարժարանիս աշակերտեր է, տակաւին այսպիսի բարի վարք եւ փութաջան ուսումնասիրութիւն վրան չեր երեւցած. ընկերք ու վարժապետք ամենքը կըզարմանան ու խեղացի ծնողքը կըգովնն որ զաւկին այսպիսի զարմանալի փոփոխութեանը պատճառ եղան :

Եթէ մեր ազգային աշակերտաց ամենուն ծնողքն ալ Մեծապատիւ Պարտիզպանեան Աւետիս Աղային եւ այս գաղղիացի ծնողաց գովելի օրինակին հետեւէին, բնաւ չենք տարակուսիր որ մինչեւ հիմա վարժարանես ելած աշակերտաց եւ ոչ քառորդը կեցար, մնացածները շատ աւելի տարբեր վարք եւ ուսումնասիրութիւն կըցուցնէին, վրանին աշխատողներն ալ ոչ այնչափ նեղութիւն ու վիշտ կըքաշէին, եւ ոգեսպառ աշխատանքին շատ աւելի արդիւնաւոր կըլլար... : Մեծ յոյս ունինք, եւ վստահ եմք նաեւ

որ այսուհետեւ այս աղգային Վարժարանը զաւակնին յուղարկող ծնողք առաջուց լաւ պիտի գիտնան որ անոնք հոն ուսմունք սովորելու եւ իրենց բնական պակասութիւններէն շտկուելու համար քիչ մը նեղութիւն քաշելու կերբան, եւ ոչ թէ ուտելու խմելու, հագուելու կապուելու եւ Փարիզու գուարճութիւններուն համեմատնելու վայելելու, այլ միով բանիւ՝ կրթուելու, բարի, գիտուն, իրենց եւ ազգին պիտանի մարդիկ ըլլալու կերբան : Տարակոյս չկայ որ այն ատեն վրանին աշխատողներն ալ աւելի մխիթարեալ եւ ուրախ կըլլան, որով եւ աւելի սիրտ կառնուն իրենց խնամօքը յանձնուած աշակերտաց բարեկրթութեանը, բարեխաւութեանն ու յառաջադէմ զարգացմանը աւելի ուշ դնելու. անկարգ եւ բուռն կիրքերնին, թերեւ եւ ուսումնատեաց բնաւորութիւննին կոտորելու համար ուրք տասը ամիս վրանին ջարաջար աշխատելէն, անդադար սիրտ հատցընելէն ու մաշեցընելէն յետոյ՝ պտուղնին վայելելու եւ ուրախանալու սկսած ժամանակնին անոնց յանկարծական եւ անպատճառ երբալը տեսնելով անմխիթար վշտաց մէջ չեն իյնար, ընդհանուր ազգին ուսման եւ բարեկրթութեան նախանձելի ճամբուն մէջ արագ արագ առաջ երթալուն վրայ յոյսերնին չեն կտրեր... մինչեւ հիմա ունեցած անտանելի նեղութիւննին կրթեթեւայ, կըքաղցրանայ, եւ այս ազգային Վարժարանին բազմահոգ եւ բազմաշխատ կառավարութիւնը իրենց օգտակար գուարճութիւն մը կըդառնայ : Այլ ժամանակն է որ նաեւ մեր ազգային հայրերն ու մայրերը երոպացի հարց եւ մարց պէս հասկընան որ ճշմարիտ եւ գովելի որդեսիրութիւնը որդւոց ամէն կամքը ջարն ու բարին կատարելու վրայ չէ. բարին գովելու կատարելու եւ ջարը կոտորելու մերժելու են եթէ զաւակներնուն ճշմարիտ բարին կուզեն, ինչպէս որ պարտքերնին է ուզել : Գիտնան ծնողք որ մարդկային կենաց երջանկութեան հիմը ընտիր դաստիարակութիւնն է. եւ աստուածադիր անտնօրինելի պարտք ունին այս դաստիարակութիւնը իրենց որդւոց տալու համար ամէն ջանք ընելու, ամենայն հնարք ի գործ դրնելու : Ասով միայն կրնանք յուսալ ազգին ուսումնական եւ յուսաւորեալ մասին զեղեցիկ քաղձանաց եւ քաղցր ակնկալութեանց կատարումը շուտով տեսնել, որով կըքանկամք ի բոլոր սրտէ, եւ մեր կարողութեանը համեմատ միշտ անոր ձեռնտու եւ օգնական պիտի ըլլանք :